

УДК 378.937

Раковська М.А.

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ АКСІОЛОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УНІВЕРСИТЕТАХ ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНИ

Анотація. У статті висвітлено й обґрунтовано думку про актуальність для сучасної освіти завдання посилення ціннісно-сміислової спрямованості навчально-виховного процесу. Наголошено, що ціннісна освіта передбачає формування аксіологічного потенціалу особистості. Відзначено, що у контексті підготовки вчителя іноземної мови освітній процес набуває актуальності як засіб його соціалізації, що увиразнює особливу вагу ціннісного аспекту навчання та виховання. Шляхом аналізу теоретико-методичного матеріалу узагальнено досвід ціннісної освіти польських університетів та проаналізовано чинники, що позитивно впливають на процес підготовки вчителя іноземної мови з точки зору формування аксіологічного потенціалу. Практичне значення такого дослідження, на думку автора, полягає в забезпеченні реального підвищення ефективної аксіологізації освітнього процесу в Україні загалом і у сфері підготовки вчителя іноземної мови зокрема.

Ключові слова: ціннісна освіта, вчитель іноземної мови, аксіологічний потенціал, морально-етичні цінності, професійна компетентність.

Rakovs'ka Maria

Mykolaiv V.O. Sukhomlynskyi National University

PRACTICAL VALUE OF THE PROBLEM OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHER'S AXIOLOGICAL POTENTIAL FORMATION IN UNIVERSITIES OF POLAND AND UKRAINE

Summary. The article highlights and substantiates the actual idea for the modern education to increase the value-semantic orientation of the educational process. It is stressed that value education involves the formation of the person's axiological potential. It is noted that in the context of a foreign language teacher preparation, the educational process becomes actuality as a means of its socialization, that recognizes the special weight of the value aspect of education and upbringing. Through the analysis of theoretical and methodological material, the experience of the value education of Polish universities is generalized and factors which positively influence to the process of a foreign language teacher preparation from the point of view of axiological potential formation are analyzed. According to the author, the practical significance of such research is to ensure a real increase in the effective axiology of the educational process in Ukraine in general and in the field of a foreign language teacher training in particular. The author points out, that the core of a personality is associated with his self-development, including values and value orientations own system forming, so the educational process, its purpose and objectives should be correlated with human values. The studied question is extremely relevant and determines not only the possibility of more effective implementation of the educational process in higher educational establishments, but also the further professional activity of graduates, their desire for actualization.

Keywords: value education, foreign language teacher, axiological potential, moral and ethical values, professional competence.

Постановка проблеми. Серед ознак сформованості високого компетентнісного рівня безперечно потрібно назвати усвідомлення особою сенсу власної професійної діяльності, співвіднесення її з гуманістичним контекстом і загальнолюдськими цінностями. Як слушно зауважив польський дослідник ціннісної проблематики Казімеж Денек (Kazimierz Denek), поза системою цінностей освіта не має сенсу [1, с. 21]. З огляду на це для сучасної освіти постає актуальним завдання посилення ціннісно-сміислової спрямованості навчально-виховного процесу. Видається небезпідставним стверджувати, що для забезпечення якісної професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови, зокрема у частині формування аксіологічного потенціалу його особистості, потребують спеціального дослідження і психолого-педагогічні, і філософські умови формування такого потенціалу. У руслі розкриття теми відзначаємо, що професійна підготовка майбутнього педагога (зокрема, вчителя іноземних мов) охоплює, крім формуванням

професійних знань та умінь, становлення особистості зі значним аксіологічним потенціалом. У контексті підготовки вчителя іноземної мови освітній процес набуває актуальності як засіб його соціалізації, що увиразнює особливу вагу ціннісного аспекту навчання та виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методичні аспекти аксіологічної підготовки вчителя розглядали у своєму науковому доробку І. Бех, В. Бондар, С. Гончаренко, Й. Гнітецькі (Gnitecki J.), В. Горішовські (Goriszowski W.), І. Зимня (И. Зимняя), І. Ісаєв (И. Исаев), Л. Коваль, К. Конєцкі (Konecki K.), К. Котловські (Kotłowski K.), І. Красейко (Krasiejko I.), Ч. Купісевич (Kupisiewicz Cz.), В. Оконь (Окоń W.), С. Палка (Palka S.), В. Пастерняк (Pasterniak W.), О. Пометун, О. Савченко, В. Сластьонін (В. Сластенин), Є. Шиянов (Е. Шиянов).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. За результатами проведеного аналізу постає очевидною не розробленість до сьогодні в національній педагогічній

теорії концептуально-методологічних підходів до вивчення феномену аксіологічного потенціалу майбутнього педагога, а відтак – специфіки його формування на практиці. Пов'язуємо таке становище з неусталеністю в національному законодавстві бачення напрямів ціннісної освіти та її практичної реалізації.

Мета статті. Шляхом аналізу теоретико-методичного матеріалу узагальнити досвід ціннісної освіти польських університетів та проаналізувати чинники, що позитивно впливають на процес підготовки вчителя іноземної мови з точки зору формування та розвитку аксіологічного потенціалу.

Виклад основного матеріалу. В Національній доктрині розвитку освіти наголошено на потребі забезпечення в Україні умов для розвитку, самоствердження та самореалізації особистості протягом життя, а у п. 2 Розділу II Національної доктрини зокрема акцентовано, що одним із пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку освіти є особистісна орієнтація освіти та формування національних і загальнолюдських цінностей. Водночас у вказаному документі підкреслено вимогу постійного оновлення змісту освіти й організації навчально-виховного процесу відповідно до демократичних цінностей, ринкових засад економіки, сучасних науково-технічних досягнень. Останнє зумовлює необхідність: 1) постійної інвентаризації змісту навчального процесу із дотриманням згаданих ціннісних орієнтирів (демократичних); 2) звернення до досвіду країн, а саме – Польщі, які також пройшли шлях реформ, зокрема й в освіті, обравши європейські демократичні цінності в якості фундаменту навчально-виховного процесу.

Іншим фундаментальним для розвитку української освіти документом – Національною стратегією розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (далі – Національна стратегія) – передбачено, серед іншого, підвищення рівня філологічної підготовки [3], що конкретизовано у запровадженні обов'язкового вивчення іноземних мов у школі з першого класу. Водночас автори Національної стратегії розвитку освіти вказують на низку проблем, що постали перед українською освітою. Зокрема, визнають, що нинішній рівень освіти в Україні унеможливує повноцінне виконання нею функції ключового ресурсу соціально-економічного розвитку держави та підвищення добробуту громадян.

Серед концептуально важливих положень Національної стратегії розвитку освіти присутньою для нашої роботи видається теза, що пріоритетним завданням освіти у XXI столітті є розвиток мислення, зорієнтованого на майбутнє. Окремо слід згадати про необхідність підготовки та виховання педагогічних кадрів, спроможних працювати на засадах інноваційних підходів до організації навчально-виховного процесу, власного творчого безперервного професійного зростання. Очевидно, що сучасний ринок праці вимагає від випускника не лише наявності ґрунтовних теоретичних знань, а й здатності самостійно застосовувати їх у нестандартних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях, в умовах переходу від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян. Як і в Національній доктрині,

тут також прописано потребу підвищення якості вітчизняної освіти, її інноваційного розвитку відповідно до світових стандартів, що сприятиме істотному зростанню інтелектуального, культурного, духовно-морального потенціалу суспільства й особистості.

Зважаючи не вищезначене, у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року запропоновано систему взаємопов'язаних завдань, до яких належить завдання побудови ефективної системи національного виховання на засадах загальнолюдських, полікультурних, громадянських цінностей, а також формування соціально зрілої творчої особистості, громадянина України та світу, підготовка молоді до свідомого вибору сфери життєдіяльності. Принагідно відзначимо певний дисонанс між вказаними завданнями та змістом розділу «Модернізація змісту освіти», в якому фактично, не вміщено апеляцій до освіти, для якої базовим є саме аксіологічний складник.

Актуальність для професійної підготовки ціннісного паттерна прочитуємо й у Законі України «Про вищу освіту» [2]. У ст. 1 Розділу I «ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ» зазначено, що вища освіта – сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у вищому навчальному закладі (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю вищі, ніж рівень повної загальної середньої освіти. Також наголошено, що компетентність, протрактована як результат освітньо-виховного процесу та визначена як здатність особи успішно провадити професійну діяльність, обов'язково має охоплювати таку компоненту (п. 13 ст. 1 Закону України «Про вищу освіту»). Водночас у подальшому тексті тему ціннісної освіти практично не порушено. Більше того, аналізований законодавчий акт за майже два роки його використання так і не було імplementовано на рівні підзаконних актів. Саме останнє слугувало причиною гальмування подальшого освітнього поступу в межах європейського простору. До прикладу, на сьогодні видається досить проблематичною реалізація п. 7. Розділу XIII закону про «створення спільних освітніх і наукових програм з іноземними вищими навчальними закладами, науковими установами, організаціями», оскільки прописаний у ст. 13 п. 6 процес, відповідно до якого «Центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки утворює ... науково-методичні комісії, що розробляють стандарти освітньої діяльності та стандарти вищої освіти», залишається нині на стадії організаційного впровадження. У Польщі, практично від початку дії новітніх пострадянських законів «Про систему освіти» та «Правові засади вищої освіти» (від 7 вересня 1991 року (USTAWA, z dnia 7 września 1991 r. «O systemie oświaty», Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. «Prawo o szkolnictwie wyższym»), питання уніфікації навчальних планів і програм у межах загальнодержавних стандартів вищої освіти вже було реалізовано.

У контексті загального аналізу польських освітніх реформ на законодавчому рівні необхід-

но зазначити, що їхнім пріоритетом, серед іншого, є досягнення щодо практичного впровадження процесу децентралізації в освіті, що забезпечило реальну автономію університетів. Завдяки цьому, попри критику провідних польських діячів освіти й науки, сьогодні вона входить до першої десятки найрозвиненіших у світі освітянських галузей. У такому правовому середовищі університет і ті, хто навчаються та працюють у ньому, набувають усіх ознак вільно функціонуючих суб'єктів освітньої діяльності. На цьому підґрунті якнайкраще розвиваються основні рушійні сили науково-просвітницького прогресу – свобода творчості та пошукова спроможність і здатність.

На наш погляд, саме тому становище ціннісної освіти в Україні кардинально відрізняється від аналогічного в Польщі. Державою та освітянською громадою в Польщі створено дієві педагогічні умови формування та розвитку аксіологічного потенціалу майбутніх учителів іноземної мови у процесі функціонування польських університетів. Як було відзначено, у Польщі на сьогодні сформовано систему нормативно-правових актів, що детермінують ціннісний складник і ефективність його забезпечення у начально-виховному процесі майбутніх учителів іноземної мови.

Деталізуємо останнє шляхом аналізу наукових розвідок у царині дослідження розвитку аксіологічного потенціалу майбутнього вчителя іноземної мови в Україні. Необхідно вкотре наголосити на відсутності системної роботи в цьому напрямі або ж її епізодичності. Крім того, теоретики й практики означеної сфери не вживали терміну «аксіологічний потенціал» і не вдавались до тлумачення його лексико-семантичного та психолого-педагогічного значення.

На сьогодні відомі студії, мета яких – вивчення кола ціннісних уподобань студентської молоді в Україні та їхнє порівняння з аналогічними аспектами в інших державах. Так, представником наукової школи академіка М.Б. Євтуха Ю. Пелехом у складі міжнародної наукової групи вчених було проведено аналіз соціальнокультурних детермінант становлення системи цінностей учителів в Україні, Польщі, Італійській Республіці та Російській Федерації [5, с. 27–36]. Загальна мета дослідження – перевірка гіпотези про вплив профілю викладання, гендерної, етнічної та конфесійної належності на процес становлення сис-

теми цінностей учителів. Як бачимо, дослідницькі цілі лише частково збігаються з нашими. Для відбору даних дослідження використовували спеціально розроблену анкету із закритими питаннями, що давали змогу встановити наявність дослідницьких детермінант, «...а також оцінити характер і ступінь їхнього впливу на систему цінностей учителів у динаміці, із урахуванням стажу педагогічної діяльності» [5, с. 30].

У дослідженні брало участь 726 працюючих учителів і студентів педагогічних спеціальностей з України, Польщі, Італії та Росії. Залежно від вибору тих чи тих запропонованих цінностей респондентів було зараховано до одного із трьох ціннісних типів «ті, хто адаптуються» (орієнтація на порядок, здоров'я, матеріальні блага) – 39%; «ті, хто соціалізуються» (сім'я, кар'єра, суспільне визнання) – 22%; «ті, хто індивідуалізуються» (самореалізація, свобода, толерантність) – 8%. Решта (31%) респондентів – це проміжний тип. Для нашого дослідження важливими вважали результати розподілу ціннісних типів у групах із різним стажем педагогічної діяльності залежно від профілю викладання (навчання) (табл. 1), а також загальні результати наукового пошуку вказаних науковців.

Учені підкреслюють, що «найбільшу своєрідність продемонструвала група українських учителів і студентів педагогічних спеціальностей, серед яких у 3-5 разів частіше можна спостерегти орієнтацію на ціннісний тип. Цілком погоджуємось із авторами в тому, що «...значна трансформація системи ціннісних орієнтацій, напевно, пов'язана з особливостями актуальної соціально-політичної ситуації в Україні, що виявляється у зростанні значущості таких цінностей, як можливість користуватися демократичними правами та свободами, побудова більш гуманного і терпимого суспільства і т. п.» [4, с. 33].

Висновки і пропозиції. Описане дослідження нашою метою є роздуми про те, що діагностування ціннісно-сислової сфери, а відтак і аксіологічного потенціалу майбутнього вчителя іноземної мови за науково обґрунтованого застосування може забезпечити значне підвищення рівня набуття ними професійних компетентностей унаслідок впливу, передусім ціннісно-мотиваційних чинників. Досліджуване питання надзвичайно актуальне та визначає не тільки

Таблиця 1

Розподіл ціннісних типів у групах із різним стажем педагогічної діяльності залежно від профілю викладання (навчання), у %

Профіль викладання (навчання)		Ціннісні типи			
		А	С	І	П
1. Ті, що викладають (вивчають) природничі дисципліни (n=241), зокрема зі стажем педагогічної діяльності:	0 років (n=119)	48	25	3	24
	1–15 років (n=41)	41	32	2	25
	більше, ніж 15 років (n=81)	44	22	2	32
	більше, ніж 15 років (n=81)	62	16	5	17
2. Ті, що викладають (вивчають) гуманітарні й суспільні предмети (n=432), зокрема стажем педагогічної діяльності:	0 років (n=206)	36	23	9	31
	1–15 років (n=127)	35	25	10	30
	1–15 років (n=127)	30	21	13	36
	більше, ніж 15 років (n=99)	45	21	4	29

можливість більш ефективного провадження освітнього процесу у ВНЗ, а й подальшу професійну активність випускників, їхнє прагнення до само актуалізації. Отже, дослідження до-свіду ціннісної освіти польських університетів уможлиблює визначення й обґрунтування тих чинників, що позитивно впливають на процес

підготовки вчителя іноземної мови з точки зору формування та розвитку аксіологічного потенціалу. Практичне значення такого дослідження, на нашу думку, полягає в забезпеченні реального підвищення ефективної аксіологізації освітнього процесу в Україні загалом і у сфері підготовки вчителя іноземної мови зокрема.

Список літератури:

1. Denek K. Aksjologiczne aspekty edukacji szkolnej. Torun : Wydawnictwo Adam Marszalek, 2000. 196 s.
2. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 18.09.2014 р.).
3. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : Указ Президента України від 25.06.2013 № 344/2013 / Президент України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 18.09.2014 р.).
4. Стандарт вищої освіти: освітньо-професійна програма підготовки бакалавра за спеціальністю 6.010103 «Педагогіка і методика середньої освіти, іноземна мова», напряму підготовки 6.020303 «Філологія (мова і література із зазначенням мови)» / розробник стандарту: С.В. Тезікова; МОН України. Київ, 2009. 154 с.
5. Яницький М.С., Браун О.А., Пелех Ю.В., Фрончек З., Саласса М. Социокультурные детерминанты становления системы ценностей учителей. *Сибирский педагогический журнал*. Новосибирск : ФГБОУ ВПО «НГПУ», 2014. № 6. С. 27–36.

References:

1. Denek K. (2000). Aksjologiczne aspekty edukacji szkolnej [Axiological aspects of school education]. Torun : Wydawnictwo Adam Marszalek. (in Polish)
2. Pro vyshchu osvitu : Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 № 1556-VII [About the Higher Education: Law of Ukraine from 01.07.2014 № 1556-VII]. Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (accessed: 18.09.2014).
3. Pro Natsionalnu stratehiu rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 25.06.2013 № 344/2013 [About the National Strategy of education development in Ukraine for the period untill 2021 year: Order of the President of Ukraine from 25.06.2013 № 344/2013]. Prezydent Ukrainy. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (accessed: 18.09.2014).
4. Tezikova S.V. (2009). Standart vyshchoi osvity : osvitno-profesiina prohrama pidhotovky bakalavra za spetsialnistiu 6.010103 «Pedagogika i metodyka serednoi osvity, inozemna mova», napriamu pidhotovky 6.020303 «Filolohiia (mova i literatura iz zaznachenniam movy)» [Higher Education Standard: Educational and professional program of bachelor's training in specialty 6.010103 «Pedagogy and methodology of secondary education, foreign language»]. MON Ukrainy, Kyiv.
5. Ianytskyi M.S., Braun O.A., Pelekh Yu.V., Fronchek Z., Salassa M. (2014). Sotsiokul'turnyye determinanty stanovleniya sistemy tsennostey uchiteley [Socio-cultural determinants of the teachers' value system formation]. *Sibirskiy pedagogicheskiy zhurnal*. Novosybyrsk : FHBOU VPO «NHPU», no. 6, pp. 27–36.